

Vlad Vornic, Sergiu Matveev, Sergiu Popovici,
Jaroslav Peška, Ion Ursu, Lazari Dermenji

Tezaur de podoabe și accesorii vestimentare din evul mediu târziu descoperit la Ordășei (r-nul Telenești)*

Key words: Middle Ages, Ordășei, treasure, silver pieces, 16th-17th centuries.

Cuvinte cheie: evul mediu, Ordășei, tezaur, piese din argint, sec. XVI-XVII.

Vlad Vornic, Sergiu Matveev, Sergiu Popovici, Jaroslav Peška, Ion Ursu, Lazari Dermenji

Treasure of Jewelry and Clothing Accessories from the Late Middle Ages Discovered at Ordășei (Telenești District)

In the autumn of 2024, on the plateau between the villages of Ordășei and Prodănești, a treasure consisting of 36 items – most of them made of silver, along with several bronze objects and two ceramic fragments – was discovered. The pieces were found scattered over an area of approximately 15×15 m, as a result of agricultural activity, near a Bronze Age barrow. The treasure includes jewelry and clothing accessories: filigree earrings with multifaceted settings, a multipartite earring with pendants, a truncated-conical pendant, an “S”-shaped belt clasp, numerous globular buttons of two types (small and large, some with a rattling core), as well as a fragment of a bronze ring. XRF analyses revealed the technological diversity of the items, most of them being made of silver with varying proportions of copper and tin, while two pieces belong to copper-based alloys. Comparison with similar treasures from the Republic of Moldova and the Carpathian–Dniester region allowed the assemblage to be dated to the last decades of the 16th century through the end of the 17th century, most likely to its first half. The luxurious character of some pieces, as well as the presence of a rare belt clasp, suggests that the treasure belonged to a person of high social status. The study highlights the importance of medieval hoards for reconstructing the social, economic, and cultural contexts of the period.

Vlad Vornic, Sergiu Matveev, Sergiu Popovici, Jaroslav Peška, Ion Ursu, Lazari Dermenji

Tezaur de podoabe și accesorii vestimentare din evul mediu târziu descoperit la Ordășei (r-nul Telenești)

În toamna anului 2024, pe platoul dintre satele Ordășei și Prodănești a fost descoperit un tezaur alcătuit din 36 de piese, majoritatea din argint, la care se adaugă câteva obiecte din bronz și două fragmente ceramice. Piese au fost găsite dispersate pe o suprafață de circa 15×15 m, în urma lucrărilor agricole, în apropierea unui tumul din epoca bronzului. Tezaurul cuprinde podoabe și accesorii vestimentare: cercei filigranați cu montură polifațetată, un cercel multipartit cu pandantive, un pandantiv tronconic, o închizătoare de cingătoare în formă de „S”, numeroși nasturi globulari de două tipuri (mici și mari, unii cu miez zornăitor), precum și un fragment de inel din bronz. Analizele XRF au demonstrat diversitatea tehnologică a pieselor, majoritatea fiind realizate din argint cu diferite proporții de cupru și staniu, iar două piese aparțin unor aliaje pe bază de cupru. Compararea cu tezauri similare din Republica Moldova și regiunea carpato-nistreană a permis datarea ansamblului între ultimele decenii ale secolului al XVI-lea și sfârșitul secolului al XVII-lea, probabil în prima jumătate a acestuia. Caracterul luxos al unor podoabe, precum și prezența unei închizători de centură rare sugerează apartenența tezaurului unei persoane cu statut social înalt. Cercetarea subliniază importanța tezaurilor medievale pentru reconstituirea contextelor sociale, economice și culturale ale epocii.

* Cercetare realizată în cadrul proiectului: 170101. *Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene (2024-2027).*

Printre descoperirile arheologice, un loc cu totul aparte îl ocupă tezaurul – numite în limbaj comun „comori” – sau depozitele de bunuri. Acestea se disting nu doar prin valoarea materială a pieselor care le compun, ci mai ales prin informația istorică, culturală, socială și economică pe care o concentrează. Spre deosebire de descoperirile izolate sau de inventarele funerare, tezaurul reprezintă depuneri intenționate, adesea realizate în

contexte de criză – conflicte militare, instabilitate politică, migrații sau pericole iminente. În acest sens, ele reflectă momente tensionate din istoria unei comunități și pot fi interpretate drept veritabile „instantanee” ale unei epoci. Tezaurul ocupă un loc aparte și prin caracterul lor selectiv. Piese incluse – bijuterii, accesorii vestimentare, obiecte de prestigiu, monede sau lingouri – nu sunt întâmplătoare, ci reprezintă bunuri de valoare, sim-

boluri ale statutului social și ale identității culturale. Astfel, ele oferă date esențiale despre ierarhiile sociale, despre circulația bogăției, despre gusturile estetice și despre nivelul tehnologic al epocii. Un alt argument care subliniază importanța acestor ansambluri îl constituie potențialul lor cronologic ridicat. În special atunci când includ monede sau piese cu analogii bine datate, acestea permit stabilirea unor repere temporale precise pentru anumite fenomene istorice și culturale. În același timp, analiza compoziției metalelor și a tehnicilor de execuție poate evidenția ateliere, influențe regionale și rețele de schimb. Nu în ultimul rând, tezaurul ilustrează conexiunile culturale și economice dintre diferite regiuni. Tocmai prin această capacitate de a concentra informație monetară și economică relevantă, ele constituie surse primare indispensabile pentru reconstituirea evoluției sistemelor monetare, a circulației și a schimbului în diverse epoci istorice. Prezența unor piese de proveniență îndepărtată demonstrează existența unor relații comerciale sau politice extinse, contribuind la înțelegerea integrării unei comunități într-un spațiu cultural mai larg. Prin urmare, tezaurul nu sunt doar acumulări de obiecte prețioase, ci documente istorice complexe, care pot să ofere informații esențiale despre contextul social, economic și politic al unei epoci. Din aceste motive, tezaurul – sau, mai larg, depozitele de bunuri – ocupă un loc privilegiat în cadrul cercetărilor arheologice și al interpretării patrimoniului cultural [Butnariu 1994, 9; Petrescu-Dâmbovița 1996, 48-49; Oberländer-Târnoaveanu 2014, 18-24; Vornic 2019, 25-27].

În rândurile de mai jos ne propunem să prezentăm și să analizăm o asemenea descoperire arheologică interesantă, realizată la Ordășei (r-nul Telenești) în toamna anului 2024, în cursul cercetării unui tumul (nr. 20) de către Agenția Națională Arheologică, în colaborare cu Centrul de Arheologie din Olomouc (Cehia) și Institutul Patrimoniului Cultural. Este vorba despre un tezaur alcătuit din obiecte de podoabă și de port, lucrate din argint și bronz, la care se adaugă un cuțitaș de toaletă din bronz și două fragmente ceramice provenind de la o oală lucrată la roată, datând din evul mediu târziu.

Tezaurul a fost descoperit împrăștiat, în urma lucrărilor agricole, pe o suprafață de aproximativ 15×15 m, situată la circa 100 m nord-

vest de Tumulul 20 (coordonate: 47°43'3.30"N, 28°29'2.97"E), o parte dintre obiecte fiind scoase la suprafața solului¹. Movila respectivă, care s-a dovedit a fi fost ridicată în epoca bronzului timpuriu, făcea parte dintr-un aliniament compus din opt asemenea monumente funerare, amplasate pe un platou situat pe malul stâng al râului Răut, la nord de localitatea Ordășei și la sud de satul Prodănești (fig. 1).

Tezaurul era alcătuit din 36 (?) de piese întregi și fragmentare, dintre care 34 lucrate din argint și două din bronz. Dintre piesele de podoabă se remarcă doi cercei, numiți și verigi de tâmplă, lucrați în tehnica granulației și a filigranului, un al treilea cercel din argint, de tip diferit, un pandantiv de argint, parte probabil al unui lanț sau colier, precum și un inel fragmentar din bronz. Piesele de vestimentație sunt mai numeroase, cuprinzând 21 de nasturi sferoidali mici, cu verigă de prinde-re, întregi sau fragmentari, șapte nasturi sferoidali mari, întregi sau fragmentari, care au în interior câte o biluță sau un miez metalic – motiv pentru care pot fi interpretați și ca pandantive-clopoței –, și un capăt de cingătoare în formă de „S” culcat, cu capetele decorate în formă de șarpe, din argint. La acestea se adaugă o piesă din argint, realizată dintr-o plăcuță dreptunghiulară îndoită în formă de prismă cu secțiune pătrată, decorată la exterior în tehnica filigranului, cu destinație neprecizată. Din zona în care au fost descoperite aceste obiecte de metal² au mai fost recuperate două fragmente ceramice, provenite de la o oală lucrată din caolin la roata rapidă, decorată pe umăr cu linii pictate roșii, orizontale, și având marginea înaltă, evazată.

1. La recuperarea pieselor am beneficiat de sprijinul geodezului Iurie Lungu și al colegilor arheologi Sergiu Heghea și Dumitru Avram, cărora le adresăm și pe această cale mulțumirile noastre. Precizăm că, după identificarea la suprafață a primelor piese de podoabă, între care se afla și un cercel decorat în tehnica filigranului, pentru depistarea și recuperarea completă a elementelor care alcătuiesc tezaurul a fost utilizat un detector de metale. Totodată, pentru a verifica existența unei eventuale gropi de depunere, suprafața de unde au fost recuperate piesele a fost decapată mecanizat până la adâncimea de 0,8 m, moment în care a fost atins stratul de sol galben steril, fără a fi identificat vreun complex arheologic.

2. Inițial, am inclus în ansamblul tezaurului și o piesă interpretată drept cuțitaș de toaletă [Vornic *et al.* 2025]. Analizele chimice efectuate ulterior au demonstrat însă că obiectul (ORD 36 din tabelul 1 și diagrama 4) este realizat dintr-un aliaj pe bază de cupru-zinc (alamă), cu un adaos semnificativ de cadmiu (3,77%) și urme ale altor elemente, compoziție specifică epocii contemporane. În consecință, piesa nu poate fi atribuită tezaurului istoric propriu-zis.

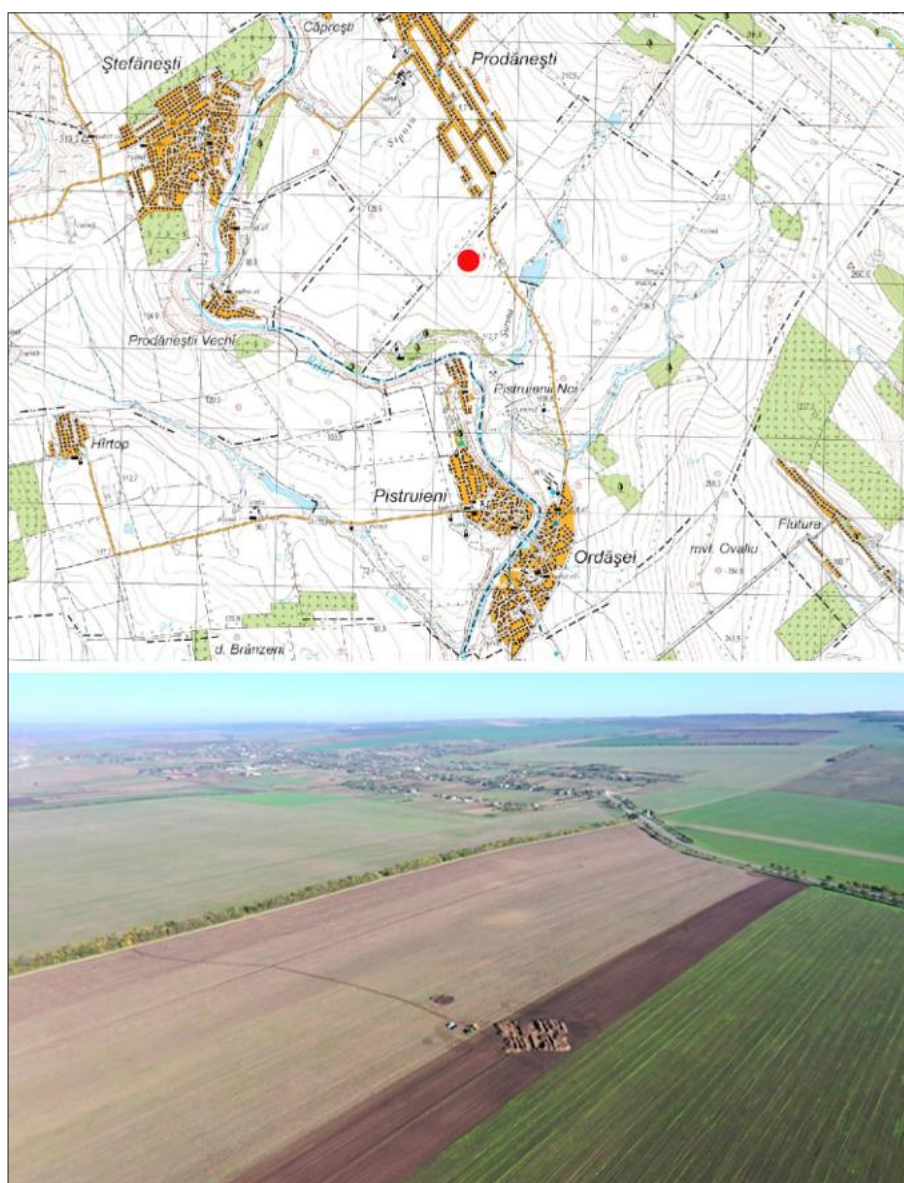

Fig. 1. Amplasarea topografică a descoperirii (1) și vedere asupra locului descoperirii dinspe sud (2).

Fig. 1. Topographical location of the discovery (1), and view of the discovery site from the south (2).

Descrierea pieselor

În continuare, vom descrie detaliat aceste piese, prezentând caracteristicile lor morfologice și metrice, după care vom proceda la analiza lor tipologică, cu identificarea celor mai apropiate analogii, în vederea încadrării cronologice cât mai exacte a descoperirii și, eventual, a stabilirii contextului său istoric.

1. **Cercel de argint**, lucrat în tehnica granulației și a filigranului, cu montură polifațetată, realizată prin asamblarea a 14 plăcuțe, dintre care șase rombice și opt triunghiulare, toate laturile fiind con-

rate în filigran. Pe centrul fiecărei fațete se află câte o piramidă triunghiulară din granule, dintre care cea de pe fațeta pătrată din partea inferioară nu s-a păstrat. Piramidele din granule de pe plăcuțele triunghiulare sunt dispuse în șiruri descrescătoare, $6+5+4+3+2+1$, iar cele de pe patru plăcuțe pătrate laterale – $7+6+5+4+3+2+1$. Piramida de pe placa rombică superioară este de dimensiuni mai reduse, având granulele dispuse $4+3+2+1$. Granulele din vârful piramelor sunt ușor mai mari decât celelalte, însă s-au păstrat doar pe unele dintre ele. Cele patru colțuri ale plăcuțelor rombice, cu

excepția a două colțuri laterale ale plăcuței superioare, sunt ornamentate cu butoni sau granule de dimensiuni mai mari, fiecare având la bază câte o verigă filigranată. Segmentul exterior al verigii de prindere este realizat din sârmă de argint cu secțiune circulară, având un capăt fixat, iar celălalt deschis; acesta prezintă, spre margine, o urmă de tăiere, probabil veche. Capătul fixat în montura fațetată este ornamentat cu o sârmuliță filigranată, răsucită de cinci ori pe verigă, iar în partea opusă a monturii este atașată o verigă din sârmă plată, răsucită de trei ori. Dimensiuni: înălțime 2,4 cm; lungime 2,9 cm. Greutate: 12,03 g. (fig. 2,1; 5,1).

2. **Cercel de argint**, similar cu precedentul, însă mult mai deteriorat, lipsind piramidele granulate de pe patru plăcuțe rombice și de pe una triunghiulară, iar cele mai multe dintre cele păstrate prezintă granule parțial pierdute. De asemenea, are dezafectată verigă de pe marginea laturii superioare a monturii. Având plăcuța din partea superioară ruptă, s-a putut constata că segmentul verigii introdus în interiorul monturii este mult mai subțire, având forma unei benzi. Pornind de la această constatare, se poate presupune că verigă de pe sârmă plată, răsucită de trei ori, de la piesa precedentă, reprezintă capătul opus al verigii de prindere. Dimensiuni păstrate: înălțime 2,4 cm; lungime 2 cm. Greutate: 8,43 g. (fig. 2,2).

3. **Cercel din argint**, parțial deteriorat, compus din verigă lucrată din sârmă cu secțiune circulară și corp prevăzut cu pandantive. Veriga este prevăzută cu un capăt subțiat pentru introducerea în ureche și cu o mică verigă pentru suspendarea corpului; o altă verigă, secundară, nu mai are fixat niciun element. În zona inferioară, veriga este legată de o montură intermediară de formă aproximativ trapezoidală, realizată din două tije prinse cu plăcuțe subțiri. Corpul propriu-zis este de formă aproximativ tronconică, lucrat din tablă, gol în interior, iar pe latura frontală prezintă un orificiu circular, datorat, se pare, unei rupturi. Suprafața este ornamentată radial în șase câmpuri ușor adâncite, sugerând o rozetă stilizată. Pe marginea corpului, în partea superioară și inferioară, sunt fixate șase verigă: de cea superioară este prinsă veriga cercelului, prin intermediul monturii intermediare; două sunt secundare, cu orificiile dispuse vertical, iar de cele din partea inferioară sunt atașate trei pandantive. Fiecare dintre cele trei pandantive este compus dintr-un segment

scurt de tablă înfășurată spiralic, care se bifurcă în patru petale; în centru este fixat un fir de care este suspendat un corp globular, prevăzut la bază cu câte un mic buton. Montura intermediară dintre verigă și corp este fixată prin inele din sârmă, asigurând mobilitatea ansamblului. Cercelul prezintă o construcție multipartită, cu elemente mobile, ceea ce conferea piesei un efect dinamic în timpul purtării. Dimensiuni: lungimea totală 7,4 cm; lungimea verigii, care nu-și păstrează forma originală 3 cm, diametrul corpului 1,8 cm, înălțimea păstrată a corpului 0,7 cm, lungimea pandantivelor 2,3 cm. Greutate: 7,1 g. (fig. 2,3; 5,2).

4. **Pandativ din argint**, parțial deteriorat, provenind din compoziția unui lanț sau colier. Piesa are structură tridimensională, cu corp aproximativ tronconic, realizat din tablă subțire și elemente aplicate din sârmă. Partea superioară este prevăzută cu un sistem de prindere format din patru brațe dispuse în cruce, din sârmă groasă, șanțuită pe mijloc, unite prin bare transversale, creând o structură de tip cadru. În zona centrală a acestui cadru se observă un mic element circular, probabil cu rol de articulare sau de fixare a verigii de suspendare pe lanț. Corpul propriu-zis are formă ușor tronconică, cu baza evazată. Fața inferioară este ornamentată radial, în opt segmente reliefate, dispuse ca o rozetă, delimitate prin nervuri ușor proeminente. Între nervuri se observă suprafețe ușor concave, sugerând o decorare prin modelare sau ștanțare. Marginea inferioară este prevăzută cu opt verigă de suspendare, distribuite circular. La aceste verigă erau atașate, prin intermediul unor verigă din sârmă, pandantive din plăcuțe în formă de cifră 8; din ansamblu s-a păstrat doar un exemplar, realizat din tablă subțire, ușor deformată. Celelalte elemente suspendate lipsesc, fiind pierdute. Construcția piesei este multipartită, realizată prin asamblare (sudare și prindere prin verigă), ceea ce asigura mobilitatea elementelor inferioare și producea un efect sonor și vizual în timpul purtării. Bijuteria se integrează, cel mai probabil, într-un ansamblu de lănișor sau colier – o podoabă destinată purtării la gât –, funcționând ca pandativ central. Dimensiuni: lungimea totală 2,5 cm; lungimea corpului 1,8 cm, lățimea maximă 1,8, lungimea pandantivului 0,9 cm. Greutate: 3,44 g. (fig. 3,1).

5. **Piesă din argint**, interpretabilă drept închizătoare sau verigă de prindere pentru centură,

Fig. 2. Cercei (1–3) și închizătoare de centură (4) din argint, provenind din tezaurul medieval de la Ordășei.

Fig. 2. Silver earrings (1–3) and belt clasp (4) from the medieval hoard of Ordășei.

în formă de S culcat (dublu cârlig). Este realizată dintr-o tijă masivă, ușor fațetată pe alocuri, cu secțiune aproximativ ovală, modelată simetric. În zona mediană prezintă o nodozitate pronunțată, de formă ovoidală, care marchează punctul de echilibru al piesei. Capetele sunt modelate stilizat în formă de capete de șarpe, ușor applatizate, cu extremitățile lățite și decorate prin linii și puncte adâncite, realizate prin turnare, sugerând ochii și conturul botului. Având formă de S orizontal, cu terminațiile recurbate în sens opus, piesa permitea

agățarea sau fixarea elementelor de centură. Prin morfologie și execuție, se încadrează în categoria sistemelor de legătură pentru centură, având atât funcție practică, cât și rol ornamental. Dimensiuni: lungime 3,9 cm; lățime 2,1 cm, grosimea tijei 0,4×0,6 cm; diametrul nodozității 0,9 cm. Greutate: 22,15 g. (fig. 2,4; 5,6).

6. *Nasture sau pandantiv-clopoțel din argint*, de formă sferoidală, ușor applatizată, realizat din două emisfere și prevăzut, în jurul circumferinței, cu un tub de sârmă dispus în spirală strânsă. O emi-

sferă este prevăzută cu urechiușa de prindere, realizată dintr-o sârmă cu latura interioară plată, iar cea exterioară prevăzută cu o nervură longitudinală. Cealaltă emisferă este ornamentată cu două grupe a câte trei orificii circulare, dispuse în triunghi; orificiile din vârful triunghiurilor sunt unite printr-o tăietură. În interior se află o biluță sau miez mobil, care produce un ușor sunet la mișcare. Dimensiuni: înălțimea totală 2,7 cm; diametrul sferei 2 cm, lungimea verigii 0,7 cm, grosimea sârmei spiralate 0,2 cm. Greutate: 9,37 g. (fig. 3,2; 5,5).

7. **Piesă din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedenta, însă puternic turtită și deteriorată. Emisfera inferioară, fiind parțial desprinsă, a permis observarea sistemului de fixare: veriga de prindere prezintă capetele sârmei, cu lungimea de circa 0,6 cm, îndoite în interior în direcții opuse. De asemenea, s-a constatat că în interior se află un miez mobil din bronz, de formă aproximativ prismatică, cu baza rectangulară, care produce sunet la mișcare. (dimensiuni miez: 0,4×0,6 cm). Dimensiunile actuale ale piesei: 2,2×2,7 cm. Greutate: 8,37 g (fig. 3,4). Din interiorul corpului a fost recuperat elementul percutant al nasturelui/pandantivului-clopoțel, realizat dintr-o tijă metalică rulată (în formă de sul), cu lățimea de 0,5 cm și diametrul de 0,4×0,55 cm. Greutate: 0,75 g (fig. 3,4a).

8. **Nasture sau pandantiv-clopoțel fragmentar din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul, însă puternic turtit și deteriorat; tubul de sârmă spiralată de pe circumferința piesei este parțial desprins, iar o porțiune din calota inferioară este ruptă. Dimensiunile actuale ale piesei: 3,2×2,6 cm. Greutate: 6,14 g. (fig. 3,7).

9. **Piesă fragmentară din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedenta, cu emisfera inferioară lipsă. Absența acesteia a permis observarea sistemului de fixare: veriga de prindere prezintă capetele sârmei scurte, lipite unul de altul. Dimensiunile actuale ale piesei: 2,1×2,6 cm. Greutate: 6,83 g. (fig. 3,5).

10. **Fragment din emisfera inferioară**, care cuprinde un orificiu și un segment dintr-un al doilea, provenind de la un nasture sau pandantiv-clopoțel din argint, similar cu precedentele. Dimensiunile fragmentului: 1,2×2,2 cm. Greutate: 1,15 g. (fig. 3,3).

11. **Jumătate din calota inferioară**, prevăzută cu două orificii, provenind de la un nasture sau

pandantiv-clopoțel din argint, similar cu precedentele. Dimensiunile fragmentului: 1,1×2,2 cm. Greutate: 1,11 g. (fig. 3,6).

12. **Fragment din emisfera inferioară**, care cuprinde un orificiu și porțiuni din alte două, provenind de la o piesă de argint, similară cu precedentele. Dimensiunile fragmentului: 0,8×2,1 cm. Greutate: 1,0 g. (fig. 3,8).

13. **Nasture sferoidal din argint**, alcătuit din două emisfere de mici dimensiuni, sudate între ele. Piesa este prevăzută cu o urechiușă de prindere realizată din sârmă, de asemenea sudată în zona de contact cu corpul nasturelui. În partea superioară, nasturele prezintă un orificiu de mici dimensiuni, rezultat probabil în procesul de asamblare a celor două emisfere. Se constată urme de deteriorare la nivelul suprafeței. Dimensiuni: înălțimea piesei 1,9 cm; diametrul sferei 1,2 cm; lungimea urechiușei 0,9 cm. Greutate: 1,19 g (fig. 4,1).

14. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,45 g. (fig. 4,2).

15. **Nasture din argint**, similar ca morfologie și dimensiuni cu exemplarul precedent. Greutate: 1,23 g. (fig. 4,3).

16. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,21 g. (fig. 4,4).

17. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,17 g. (fig. 4,5).

18. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul, puternic deteriorat. Greutate: 0,87 g. (fig. 4,6).

19. **Nasture din argint**, similar ca morfologie și dimensiuni cu exemplarul precedent. Greutate: 1,48 g. (fig. 4,7; 5,4).

20. **Nasture din argint**, similar ca morfologie și dimensiuni cu exemplarul precedent. Greutate: 1,41 g. (fig. 4,8).

21. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul, puternic deteriorat. Greutate: 1,22 g. (fig. 4,9).

22. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu exemplarul precedent, aflat într-o stare avansată de deteriorare. Greutate: 0,85 g. (fig. 4,10).

23. **Nasture din argint**, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,2 g. (fig. 4,11).

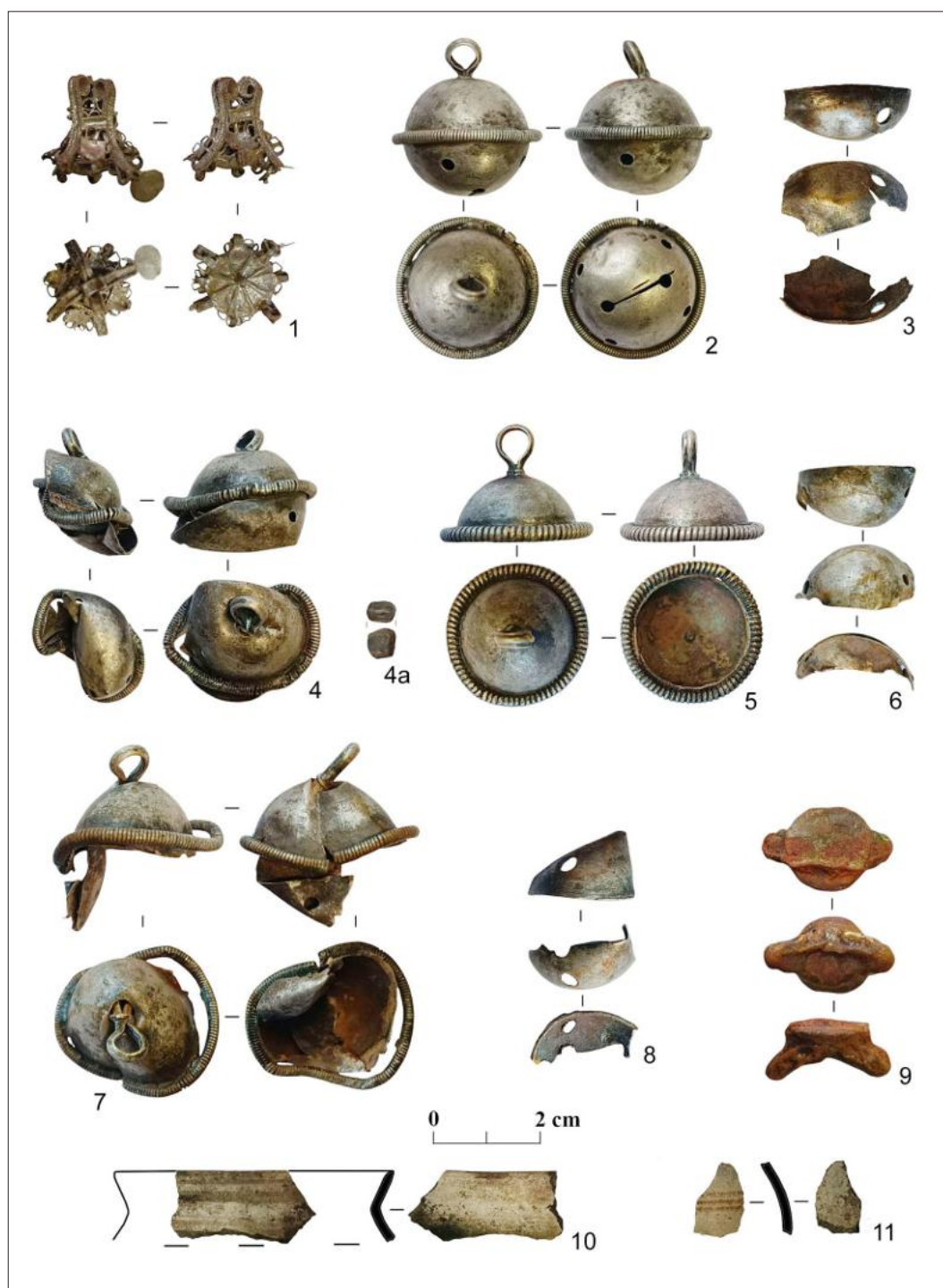

Fig. 3. Ordășei 2024. Pandantiv (1) și nasturi (2-8) de argint, inel de bronz (9) și fragmente ceramice (10-11).

Fig. 3. Ordășei 2024. Silver pendant (1) and buttons (2-8), bronze ring (9), and ceramic fragments (10-11).

24. *Nasture din argint*, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,06 g. (fig. 4,12).

25. *Nasture din argint*, de formă și dimensiuni similare cu precedentul. Greutate: 1,13 g. (fig. 4,13).

26. *Nasture globular din argint*, din care se păstrează numai emisfera superioară, prevăzută cu urechiușă de prindere. Absența jumătății inferioare a permis observarea sistemului de fixare: veriga de prindere prezintă capetele sârmei scur-

Fig. 4. Nasturi de argint (1-18, 20-22), nasture de bronz (19) și piesă de argint (23), provenind din tezaurul medieval de la Ordășei.

Fig. 4. Silver buttons (1-18, 20-22), bronze button (19), and silver piece (23) from the medieval hoard of Ordășei.

te, lipite unul de altul. Piesa prezintă un orificiu executat lateral, la fel ca toate celelalte exemplare. Dimensiunile actuale ale piesei: 1,2×1,5 cm. Greutate: 1,38 g. (fig. 4,14).

27. *Nasture fragmentar din argint*, de formă și dimensiuni similare cu precedentul, cu calota inferioară lipsă. Absența acesteia a permis ob-

servarea sistemului de fixare: veriga de prindere prezintă capetele sârmei mai lungi și îndoite în interior în direcții opuse. Dimensiunile actuale ale piesei: 1,2×1,4 cm. Greutate: 0,69 g. (fig. 4,15).

28. *Nasture fragmentar din argint*, de formă și dimensiuni similare cu precedentul, cu emisfera inferioară lipsă. Absența acesteia a permis ob-

servarea sistemului de fixare: veriga de prindere prezintă capetele sârmei mai lungi și îndoite în direcții opuse. Dimensiunile actuale ale piesei: 1,2×1,4 cm. Greutate: 0,79 g. (fig. 4,16).

29. *Nasture fragmentar sferoidal din argint*, compus din două emisfere de mici dimensiuni, sudate, cu urechiușa de prindere lipsă, iar la polul opus cu un decor alcătuit din patru granule dispuse în piramidă (3+1). Dimensiunile actuale ale piesei: înălțime 1,7 cm, diametrul nasturelui 1,2 cm, diametrul granulelor 0,25 cm. Greutate: 1,85 g. (fig. 4,17).

30. *Nasture fragmentar sferoidal din argint*, compus din două emisfere de mici dimensiuni, sudate, cu urechiușa de prindere lipsă. Diametrul nasturelui: 1,2 cm. Greutate: 0,91 g. (fig. 4,18).

31. *Nasture fragmentar sferoidal din bronz*, compus din două emisfere de mici dimensiuni, sudate, cu urechiușa de prindere lipsă. Diametrul nasturelui: 1,3 cm. Greutate: 1,14 g. (fig. 4,19).

32. *Jumătatea inferioară a unui nasture sferoidal din argint*. Dimensiuni: 0,5×1,2 cm. Greutate: 0,53 g. (fig. 4,20).

33. *Jumătatea inferioară a unui nasture sferoidal din argint*. Dimensiuni: 0,5×1,2 cm. Greutate: 0,45 g. (fig. 4,21).

34. *Jumătatea inferioară a unui nasture sferoidal din argint*. Dimensiuni: 0,5×1,2 cm. Greutate: 0,34 g. (fig. 4,22).

35. *Piesă din argint*, realizată dintr-o plăcuță dreptunghiulară alungită, îndoită astfel încât formează o prismă cu secțiune pătrată. Capetele

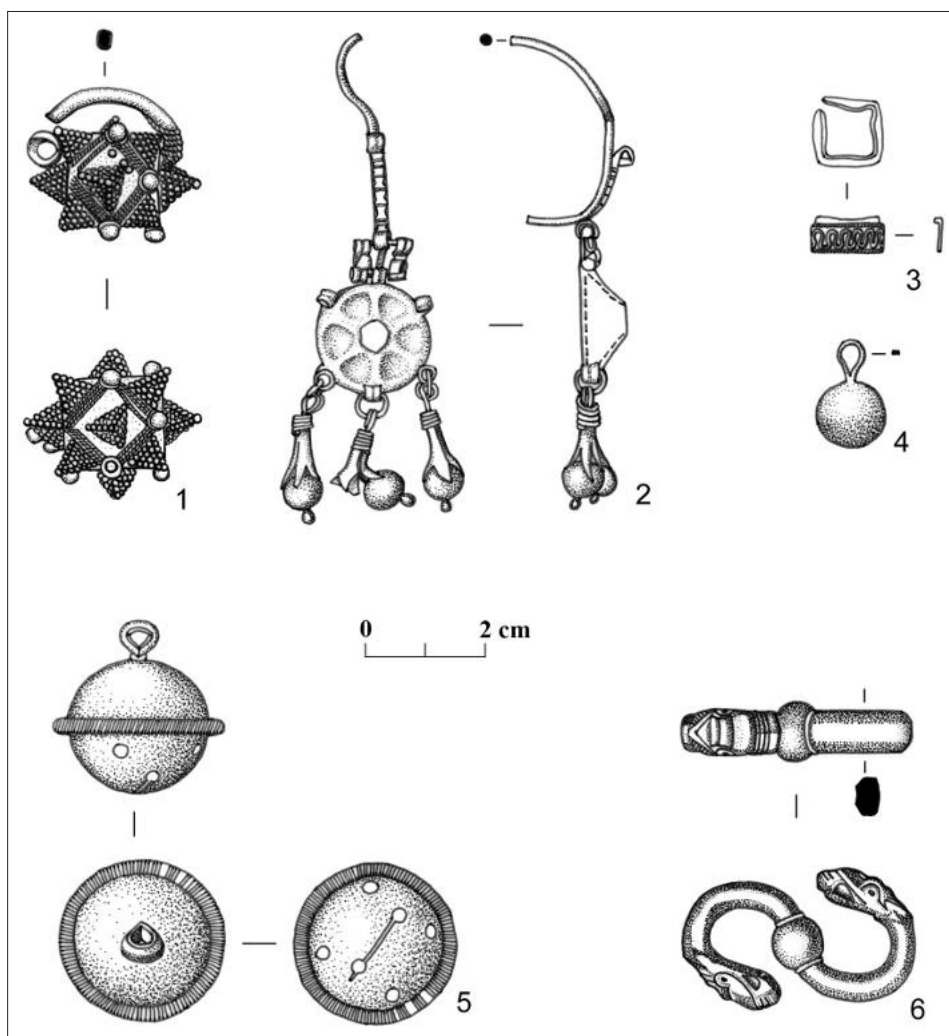

Fig. 5. Piese de argint provenite din tezaurul medieval de la Ordășei.

Fig. 5. Silver items from the medieval hoard of Ordășei.

plăcuței au fost inițial sudate, însă ulterior s-au desprins. La exterior, piesa este decorată în tehnica filigranului: de-a lungul marginilor sunt sudate două fire torsionate, iar în registrul central este aplicat un fir subțire, dispus în val strâns. Interiorul este gol. Destinația piesei rămâne incertă. Dimensiuni: 0,6×1,0 cm. Greutate: 1,06 g (fig. 4,23; 5,3)

36. **Fragment de inel din bronz**, probabil un semifabricat realizat prin turnare. Se păstrează montura, de formă discoidală, simplă, cu o linie în relief rezultată din procesul de turnare, precum și o porțiune arcuită a verigii, cu capetele rotunjite. Dimensiuni: 0,6×1,0 cm. Greutate: 10,25 g. (fig. 3,9).

37. **Un fragment de buză și un altul din corpul unei oale lucrate din pastă caolinoasă**, cu nisip în compoziție. Buză este evazată, prevăzută pe latura interioară cu o șanțuire largă pentru capac, iar corpul este bombat. Vasul era decorat cu linii roșii pictate, dispuse orizontal atât pe buză, cât și pe corp. Diametrul estimativ al guri: 10 cm (fig. 3,10-11).

Pentru piesele care alcătuiesc tezaurul mediev al de la Ordășei am efectuat și analiza compoziției chimice. Compoziția elementară a obiectelor din depozitul de la Ordășei a fost determinată prin spectroscopie de fluorescență cu raze X (X-Ray Fluorescence, XRF), analizele fiind efectuate la Institutul de Fizică Aplicată al Universității de Stat din Moldova. Investigațiile au fost realizate cu un spectrometru X-Calibur (Xenometrix, Israel), la o tensiune de accelerare de 45 kV, fără utilizarea filtrului, cu catod de rodium și detector de tip SDD, în atmosferă. Prelucrarea datelor a fost realizată cu ajutorul programului XRS-FP (dezvoltat de Crossroads Scientific). Determinarea compoziției chimice s-a bazat pe algoritmul Fundamental Parameters, rezultatele fiind prezentate sintetic în tab. 1.

Cercei filigranați (ORD 02-03). Ambele piese se încadrează în categoria aliajelor de argint de înaltă puritate (aprox. 919-929‰), cu cupru ca element principal de aliere și cu prezențe foarte mici de impurități (As, Pb) și adaos minor de Sn. Acest tip de compoziție este caracteristic pentru argint fin de bună calitate utilizat la confecționarea pieselor în epoca modernă, unde rafinarea metalului este mai avansată, de obicei bijuterii sau argintărie de calitate. Purity ridicată a argintului, aproape la nivelul standardului contemporan internațional 925‰ conduce la o rezistență bună

la oxidare și un luciu argintiu curat, culoare stabilă în timp. Cele 6-7.7% de cupru cresc duritatea și rezistența mecanică, iar staniul (1.15% și 1.78%) îmbunătățește rezistența la coroziune, contribuie la duritate. El este uneori prezent în argint din metal reciclat sau în tehnologii tradiționale/regionale. Plumbul (0.12% și 0.17%) prezent probabil ca impuritate din minereuri argentifere sau metal reciclat în concentrații mici, tipic pentru metalul rafinat premodern. Arsenicul (0.03% și 0.01%) prezintă o impuritate reziduală din minereuri, poate proveni din procesare tradițională. Ambele piese provin din argint bine rafinat, se încadrează în categoria aliajelor de argint de înaltă calitate (aprox. 920‰), diferențele mici în Cu și Sn pot reflecta loturi diferite de fabricație, surse diferite de materie primă, reciclare parțială. Nivelul redus de impurități (As, Pb) confirmă un proces metalurgic relativ avansat.

Cercel cu pandantive (ORD 05). Aliajul respectiv se încadrează în categoria argintului de înaltă puritate (~905‰), apropiat de ORD 02-03 și de standardele istorice și moderne pentru argintărie de calitate unde se dorește o combinație între luciul argintului și rezistența mecanică. Nivelul ridicat de argint indică un material rafinat care asigură culoarea alb-strălucitoare, conferă rezistență bună la oxidare și menține ductilitatea aliajului. Cuprul (6.79%) crește duritatea și rezistența mecanică, conferă stabilitate structurală pentru piese utilizate frecvent, poate induce o ușoară tendință spre patinare (oxidare la suprafață), însă la un nivel redus datorită procentului mic. Un conținut de 6-7% Cu este tipic pentru argintul ornamental. Staniul (2.38%) îmbunătățește rezistența la coroziune, contribuie la durificare, îmbunătățește turnabilitatea aliajului și reduce ușor tendința la tarnish față de aliajele Ag-Cu simple. La un nivel de ~2.4%, Sn este aproape sigur un adaos intenționat, nu doar o impuritate. Acest lucru poate indica un anumit stil tehnologic sau proveniență dintr-o tradiție metalurgică locală în care se folosește Sn pentru stabilizare. Plumbul (0.32%) îmbunătățește prelucrabilitatea la turnare (fluiditate mai bună), poate produce segregări la limitele de granule și ușoară fragilizare dacă piesa este prelucrată la cald. Conținutul este suficient de mic pentru a nu afecta semnificativ proprietățile mecanice.

Pandantiv (ORD 4). Aliajul este un argint debazat (tip „bilon”), cu o finețe ~503‰. Argin-

Nr.	Piesa	Cod	Ag	Cu	As	Pb	Sn	Cd	Zn	Greut., g.
1.	Cercel (fig. 2,1; 5,1)	ORD 03	91.92	6.12	0.01	0.17	1.78	0.00	0.00	12.03
2.	Cercel (fig. 2,2)	ORD 02	91.01	7.69	0.03	0.12	1.15	0.00	0.00	8.43
3.	Cercel (fig. 2,3; 5,2)	ORD 05	90.51	6.79	0.00	0.32	2.38	0.00	0.00	7.1
4.	Pandantiv (fig. 3,1)	ORD 04	50.36	46.58	0.00	1.20	1.86	0.00	0.00	3.44
5.	Închizătoare de centură (fig. 2,4; 5,6)	ORD 01	63.84	30.77	2.57	0.57	2.25	0.00	0.00	22.15
6.	Nasture (fig. 3,2; 5,5)	ORD 06	89.16	8.37	0.00	0.47	2.01	0.00	0.00	9.37
7.	Nasture (fig. 3,7)	ORD 07	80.53	12.52	0.00	0.67	6.28	0.00	0.00	6.14
8.	Nasture (fig. 3,4)	ORD 08	90.42	6.91	0.00	0.26	2.41	0.00	0.00	8.33
8a.	Elementul percutant al nasturelui ORD 08 (fig. 3,4a)	ORD 08z	0.3	98.16	0.09	0.27	0.93	0.00	0.26	0.76
9.	Nasture (fig. 3,5)	ORD 09	87.19	6.28	0.04	0.26	6.24	0.00	0.00	6.83
10.	Nasture (fig. 3,3)	ORD 10	86.36	8.57	0.04	0.34	4.70	0.00	0.00	1.29
11.	Nasture (fig. 3,6)	ORD 11	85.78	11.51	0.03	0.42	2.27	0.00	0.00	1.15
12.	Nasture (fig. 3,8)	ORD 12	87.71	7.15	0.05	0.26	4.84	0.00	0.00	1,0
13.	Plăcuță rectangulară (fig. 4,23; 5,3)	ORD 13	85.69	11.16	0.05	0.17	2.94	0.00	0.00	1.06
14.	Nasture (fig. 4,7; 5,4)	ORD 14	86.16	10.28	0.00	0.65	2.91	0.00	0.00	1.48
15.	Nasture (fig. 4,9)	ORD 15	76.77	10.09	0.10	1.54	11.50	0.00	0.00	1.22
16.	Nasture (fig. 4,4)	ORD 16	88.46	8.34	0.00	0.55	2.65	0.00	0.00	1.21
17.	Nasture (fig. 4,2)	ORD 17	86.72	6.15	0.02	0.66	6.45	0.00	0.00	1.45
18.	Nasture (fig. 4,1)	ORD 18	86.38	11.09	0.01	0.38	2.14	0.00	0.00	1.19
19.	Nasture (fig. 4,13)	ORD 19	92.08	5.02	0.00	0.48	2.42	0.00	0.00	1.2
20.	Nasture (fig. 4,5)	ORD 20	92.08	5.02	0.00	0.48	2.42	0.00	0.00	1.17
21.	Nasture (fig. 4,11)	ORD 21	88.13	8.81	0.03	0.48	2.55	0.00	0.00	1.13
22.	Nasture (fig. 4,3)	ORD 22	89.07	7.37	0.01	0.60	2.95	0.00	0.00	1.23
23.	Nasture (fig. 4,17)	ORD 23	81.26	15.13	0.20	0.28	3.14	0.00	0.00	1.85
24.	Nasture (fig. 4,10)	ORD 24	89.77	7.35	0.01	0.40	2.48	0.00	0.00	0.89
25.	Nasture (fig. 4,18)	ORD 25	89.56	8.23	0.02	0.30	1.90	0.00	0.00	0.91
26.	Nasture (fig. 4,12)	ORD 26	85.41	12.14	0.01	0.54	1.91	0.00	0.00	1.06
27.	Nasture (fig. 4,6)	ORD 27	86.51	8.04	0.02	0.49	4.94	0.00	0.00	0.87
28.	Nasture (fig. 4,8)	ORD 28	83.03	9.08	0.00	0.59	7.30	0.00	0.00	1.41
29.	Nasture (fig. 4,14)	ORD 29	86.34	9.48	0.14	1.16	2.88	0.00	0.00	1.38
30.	Nasture (fig. 4,16)	ORD 30	82.05	9.86	0.04	0.65	7.41	0.00	0.00	0.79
31.	Nasture (fig. 4,15)	ORD 31	74.61	13.87	0.00	1.56	9.96	0.00	0.00	0.69
33.	Nasture (fig. 4,20)	ORD 32	88.29	9.02	0.00	0.51	2.18	0.00	0.00	0.53
34.	Nasture (fig. 4,22)	ORD 33	89.77	7.67	0.02	0.37	2.18	0.00	0.00	0.34
35.	Nasture (fig. 4,21)	ORD 37	81.27	14.20	0.03	0.74	3.77	0.00	0.00	0.45
36.	Nasture (fig. 4,19)	ORD 34	0.22	70.26	0.21	1.05	28.25	0.00	0.00	1.14
37.	Inel (fig. 3,9)	ORD 35	0.05	89.11	0.00	0.95	2.39	0.00	7.51	10.25
38.	Cuțitaș (?)	ORD 36	0.04	86.28	0.15	0.19	0.05	3.77	13.30	1.25

Tab. 1. Rezultatele analizei spectrale a pieselor din depozitul de la Ordășei (wt%).

Tab. 1. Results of the spectral analysis of the items from the Ordășei hoard (wt%).

tul asigură luciu, culoare alb-argintie (atenuată de cupru) și rezistență bună la oxidare. Procentul relativ scăzut pentru un obiect „de argint” indică în utilizarea istorică un obiect utilitar sau compromis între aspect și cost/duritate. Conținutul ridicat de Cu (~46.6%) mută proprietățile mai aproape de un aliaj Ag-Cu, mult mai dur decât argintul obișnuit (925‰) și cu o culoare mai caldă (ușor roșiatică). Cupru întărește semnificativ aliajul și îi crește rezistența mecanică, aduce o nuanță roșiatică și favorizează patinarea/tarnish-ul mai rapid. Cantitatea de staniu (1.86%) și plumb (1.20%) sugerează originea lor fie reciclare metalică (topire de surse mixte), fie tehnologii tradiționale de turnare/rafinare parțial. Staniul îmbunătățește rezistența la coroziune și contribuie la întărire, iar plumbul prelucrabilitatea la așchiere și fluiditatea la turnare, însă tinde să segregheze la limite de granule sau sub formă de incluziuni moi, poate produce fragilizare și ridică probleme de sănătate, nefiind recomandat pentru obiecte purtate de copii sau piese purtate permanent pe piele. Compoziția respectivă e compatibilă cu bilonul folosit istoric la monede și obiecte utilitare/decorative când costul argintului trebuia redus, menținând totuși aspectul.

Închizătoare de centură (ORD 01). Compoziția indică un aliaj pe bază de argint, cu un procent semnificativ de cupru. Argintul este elementul de bază care oferă culoarea albă și rezistență la oxidare. Conținutul relativ scăzut pentru argint sugerează un scop funcțional în care este nevoie de duritate. Cuprul (30.77%) reprezintă un element mai obișnuit în aliajele cu bază de argint. În acest context, el crește duritatea și rezistența mecanică și aduce o ușoară tentă roșiatică în culoare. Este tipic ca argintul antic sau medieval să aibă un nivel ridicat de cupru. Arsenicul (2.57%) este un element foarte relevant arheometric, cu rol de dezoxidant în metalurgia tradițională, el crește fluiditatea metalului topit. Poate proveni din minereuri argentifere sau cuproase netratate complet, dar prezența lui la >2% sugerează o procesare metalurgică arhaică, deoarece în metalurgia modernă arsenicul este eliminat aproape complet. Staniul (2.25%) crește rezistența la coroziune și îmbunătățește duritatea. Este tipic în bronzuri, dar poate apărea accidental și în aliaje istorice din cauza reciclării metalelor. Foarte comun în aliajele vechi din argint în cantități reduse este plumbul. Prezența lui se datorează

frecvenței în minereurile argentifere. Conținutul de 0.57% admite rolul de impuritate, nu și adaos intenționat. Compoziția ORD 01 este tipică pentru argintul medieval sau premodern, rezultat din topirea minereurilor argentifere complex sulfurate. Aliajul obținut prezintă un argint de uz comun, potențial reciclat, unde au intrat bronzuri sau cupru contaminat.

Nasturi de dimensiuni mari (ORD 06-12). Cele șapte piese întregi sau fragmente indică aliaje pe bază de argint (~860-904‰) cu cupru drept element principal de aliere și staniu în proporții neobișnuit de ridicate pentru argint (până la ~6.2%). Arsenicul este practic absent, iar plumbul este prezent la nivel scăzut-moderat. Argintul este bine rafinat, de bună calitate, frecvent în piese decorative, liturgice sau bijuterii robuste de factură premodernă. Cuprul întărește și rigidizează aliajul, crește rezistența la uzură, poate induce o ușoară tentă caldă și patinare (sulfidare). Staniul – aproape sigur adaos intenționat (nu simplă impuritate) este punctul cheie al acestor artefacte folosit la sporirea turnabilității, stabilității la coroziune și durificare, și reduce tarnish-ul față de Ag-Cu simplu. La >~3% Sn, efectele de durificare devin vizibile, iar la 5-6% Sn pot apărea mai clar faze dispersate ce cresc rezistența, dar pot reduce ușor tenacitatea. Plumbul (0.26-0.67%), deși în cantități mici, poate influența prelucrabilitatea la cald și crea puncte de inițiere a coroziunii dar este relevant pentru sănătate. Chiar la <1%, nu este recomandat pentru obiecte cu contact alimentar sau purtare prelungită pe piele, mai ales copii. Arsenicul (0.00-0.05%) practic absent indică rafinare bună sau sursă de metal fără arsen. Aliajul obținut are un aspect alb curat spre ușor cald, în funcție de cupru și tarnish moderat. Staniul tinde să încetinească înnegrirea față de Ag-Cu simplu. Are o duritate ridicată și o ductilitate bună-moderată compatibil cu piese turnate fine, bijuterii robuste, ornamentică și obiecte utilitare decorative. Plumbul și staniul pot indica reciclare (amestec cu bronzuri/aliaje de lipire) sau rețetă intenționată.

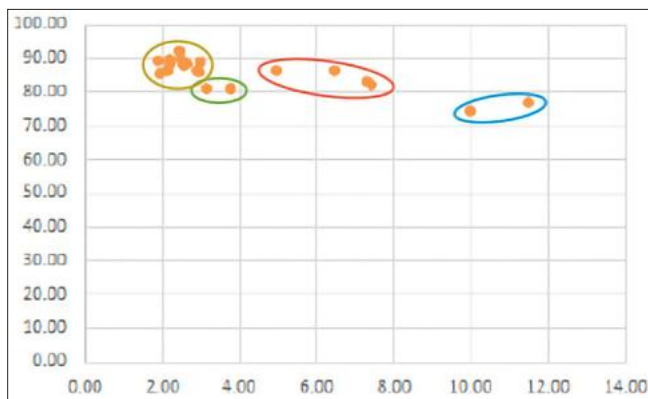
Pe lângă corpurile nasturilor, compoziția chimică a fost determinată și pentru elementul percutant al piesei ORD 08 (fig. 3,4a). Analiza a evidențiat un conținut de cupru aproape pur (98,16%), cu impurități minore și urme de alte elemente. Proporția ridicată de cupru este adecvată pentru confecționarea de clopoței sau

zurgălăi, proprietățile fizice ale acestuia favorizând obținerea unui sunet puternic și rezonant. Prezența staniului în cantitate redusă (0,93%) contribuie la creșterea durității și a rezistenței la uzură și deformare, influențând totodată și tonalitatea sunetului, prin sporirea rigidității materialului și obținerea unui timbru mai clar. Concentrația staniului, apropiată de 1%, indică un aliaj de tip cupru-staniu slab aliat, insuficient însă pentru a fi încadrat în categoria bronzurilor propriu-zise. Celelalte elemente identificate (Ag, Pb, Zn și As), prezente în proporții sub 0,3%, nu influențează semnificativ proprietățile mecanice ale elementului percutant și pot proveni fie din impurități ale materiei prime, fie din procese de reciclare sau, în cazul argintului, ca rezultat al contactului îndelungat cu corpul de argint al piesei.

Nasturi mici (ORD 14-33, 37). Lotul cuprinde aliaje Ag-Cu cu adaos de staniu (vizibil, până la 11.5%) și impurități Pb/As joase-moderate. Plaja largă a compozițiilor (în special Ag și Sn) indică probabil surse diferite de materie primă și/sau reciclare (argint + bronzuri), rețete intenționate pentru a optimiza turnabilitatea, duritatea și stabilitatea luciului. Arsenicul ($\approx 0-0.20\%$), în general scăzut, capătul superior sugerează amprentă arheometalică sau procesare tradițională (cupru arsenical, dezoxidare clasică). Plumbul (0.28-1.56%) util pentru turnare (fluiditate), relevă segregare/fragilizare la cald și restricții sanitare. Argintul (74.61-92.08%) conferă culoare alb-strălucitoare, rezistență la oxidare și ductilitate. La $>90\%$ materialul dovedește o bună formabilitate și patinare moderată; la $\sim 75-85\%$, proprietățile sunt dominate de cupru și staniu care impun o duritate mai mare, ductilitate mai mică, tarnish mai rapid decât grupa anterioară. Cupru (5.02-15.13%) întărește și rigidizează aliajul, crește rezistența la uzură, induce o nuanță caldă și accelerează patinarea. La $\geq 12-15\%$ Cu se obține o duritate crescută, dar scădere de ductilitate. Staniul (1.90-11.50%) îmbunătățește turnabilitatea și umplerea detaliilor, încetinește tarnish-ul, durifică aliajul. La $>5-6\%$ Sn crește duritatea și scade tenacitatea, păstrează luciul; la $\sim 9-11.5\%$ Sn pot apărea rețele intermetalice care cresc sensibilitatea la fisurare în deformare necontrolată. Plumbul (0.28-1.56%) sporește fluiditatea la turnare și prelucrabilitatea la așchiere, dar este aproape insolubil în Ag/Cu,

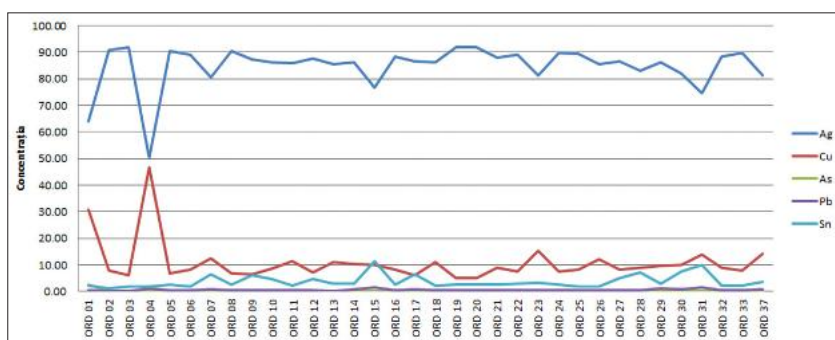
segregă la limite de granule/incluziuni, favorizează fragilizare și porozități la turnare, poate genera pete/coroziune locală în timp. Sanitar în așa cantități este nerecomandat pentru contact alimentar sau purtare prelungită pe pielea copiilor. Arsenicul (0.00-0.20%) la 0-0.05% are o influență minimă, la $\approx 0.2\%$ poate reduce ușor ductilitatea și semna o amprentă tehnologică istorică. Segmentarea celor 21 de piese după elemente permite distingerea a 4 clase funcționale: *Grupa A* – Ag înalt ($\approx 88-92\%$), Cu 5-9%, Sn 2-4% cu echilibru bun duritate/ductilitate; patinare moderată, luciu stabil. *Grupa B* – Ag mediu ($\approx 85-88\%$), Cu 8-12%, Sn 3-6% cu profil mai dur decât grupa anterioară caracterizată prin ductilitate moderată și luciu stabilizat de Sn. *Grupa C* – argint mai scăzut ($\approx 80-85\%$), cupru – 10-15%, staniu – 5-9%, cu o rigiditate/duritate ridicată, patină mai lentă și sensibilitate la fisurare la deformare mare. *Grupa D* – Sn foarte mare ($\approx 9-11.5\%$), indiferent de Ag/Cu din interval prezintă intermetalice pronunțate, durificare semnificativă, tenacitate scăzută (diagr. 1-2). Cele patru grupe prezintă un grad de turnare în general bună-foarte bună, capacitate de deformare, grupele C și mai ales D sunt sensibile la fisurare.

Analiza greutății nasturilor întregi (ORD14-28) scoate în evidență utilizarea marjei cuprinse între 0,87 și 1,45 g fără vreo legătură cu calitatea argintului. Din rândul pieselor analizate, se evidențiază clar ORD 23, piesă care face parte

Diagr. 1. Coraportul Ag/Sn pentru nasturi (ORD 14-34, 37) cu definirea grupelor (● – grupa A; ● – grupa B; ● – grupa C; ● – grupa D).

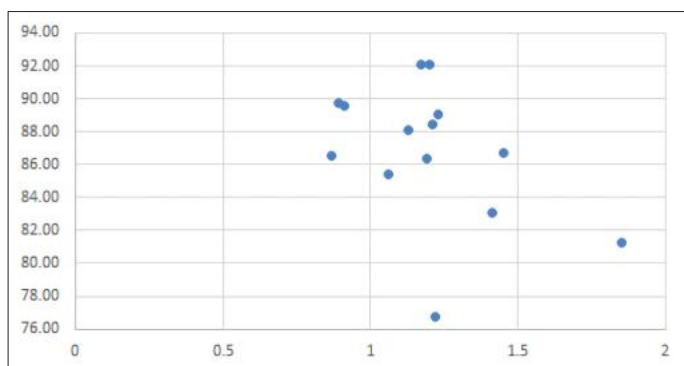
Diagr. 1. Ag/Sn ratio for the buttons (ORD 14-34, 37) with group definitions (● – Group A; ● – Group B; ● – Group C; ● – Group D).

Diagr. 2. Structura elementală a depozitului de la Ordășei, piesele de argint (ORD 1-33, 37).

Diagr. 2. Elemental composition of the Ordășei hoard, silver items (ORD 1-33, 37).

dintr-o variantă distinctă de nasturi, fiind dotată cu 4 bile așezate piramidal în partea opusă barei de prindere de unde și greutatea sporită de 1,85 g (diagr. 3).

Diagr. 3. Coraportul Ag/masa nasturilor (ORD14-28) din depozitul de la Ordășei.

Diagr. 3. Ag-to-weight ratio of the buttons (ORD14-28) from the Ordășei hoard.

Nasture (ORD 34). Compoziția acestui artefact nu mai aparține categoriei „aliaje de argint”, deoarece argintul este practic absent (0.22%). Piesa prezintă în mod clar un aliaj pe bază de cupru-staniu (bronz cu staniu ridicat de ~28%) cu impurități de plumb și arsenic. Este un aliaj tipic pentru unele artefacte arheologice, obiecte turnate, piese decorative sau componente unde se urmărește duritate ridicată. Cuprul (70.26%) constituie elementul de bază care conferă ductilitate de bază și este prezent în proporție tipică pentru bronzuri istorice. Staniul (28.25%) este un component major, care impune aliajului o duritate mai ridicată, decât bronzul obișnuit cu staniu de

8-12%, dar pierde o mare parte din ductilitate, devine fragil. Plumbul (1.05%) crește fluiditatea aliajului la turnare, reduce temperatura de topire, tinde să segregheze, având solubilitate foarte mică formează picături/zonă moi și poate induce puncte slabe și fragilizare. Arsenicul la

acest nivel (0.21%), indică fie un proces de topire tradițional, fie reciclarea unui cupru arsenical. Arsenicul acționează ca dezoxidant și durificator, dar poate crește fragilitatea, mai ales combinat cu staniul ridicat. În acest caz, argintul (0.22%) este o impuritate care nu influențează semnificativ proprietățile și poate proveni din reciclarea unor metale amestecate sau păstrarea de lungă durată într-un ambalaj comun cu piese din argint. Aliajul artefactului este foarte dur, dar fragil, tipic pentru piese turnate cu rol decorativ sau funcțiuni statice ale bronzurilor istorice turnate, nu prelucrate mecanic. Compararea microstructurii ORD 35 cu piesele din lotul anterior ORD 14-34, 37 asemănătoare ca formă denotă că piesa ORD 35 este în afara lotului, aparținând unei familii diferite de materiale sau o imitație ca formă a pieselor din metale prețioase, un fals.

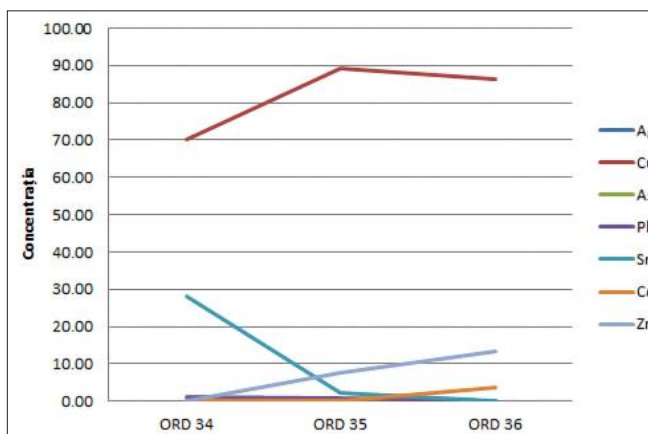
Placă rectangulară (ORD 13). Aliajul acestui artefact prezintă un argint de calitate bună (~857‰) peste nivelurile debazate (bilon). Compoziția indică un aliaj Ag-Cu cu un adaos semnificativ de staniu (~3%) și impurități joase de plumb și arsenic, ceea ce sugerează fie o rețetă intenționată pentru turnare/duritate, fie reciclare controlată din surse cu bronz. La ~857‰ Ag, proprietățile mecanice sunt mai mult influențate de cupru și staniu decât la arginturile >900‰, ceea ce duce la duritate mai mare și ductilitate moderată. Cuprul (11.16%) întărește semnificativ aliajul, crește rezistența la uzură și rigiditatea, induce o tendință mai pronunțată la patinare (sulfidare) față de 925‰, dând uneori o ușoară nuanță „caldă” suprafeței. Staniul la ~3% este aproape sigur un adaos intenționat pentru a îmbunătăți turnabilitatea, reduce viteza de tarnish și poate crește stabilitatea luciului în timp. Plumbul (0.17%) ajută la fluiditatea la turnare și prelucrabilitate, dar are solubilitate foarte mică, tinde să segregheze la limite

de granule/incluziuni și poate genera puncte locale de inițiere a coroziunii/pete. Din considerente de sănătate, nu este recomandat pentru contact alimentar sau purtare prelungită pe pielea copiilor. Arsenicul (0.05%) la acest nivel este o impuritate scăzută, compatibilă cu rafinare relativ bună și influența asupra proprietăților minimă. Aliajul obținut va avea o culoare alb-curat cu ușoară tentă caldă, cu duritate bună, ductilitate bună-moderată și rezistență bună în atmosferă uscată la coroziune, în prezența sulfului apare patina; la umiditate crescută plumbul poate genera pete în zonele segregate. Implicațiile tehnologice de producție și prelucrare presupun o turnare foarte bună datorită staniului și plumbului, posibilitate de deformare la rece, de lipire/sudură. Utilizarea tipică presupune confecționarea pieselor decorative, ornamente, bijuterii robuste sau elemente turnate cu detaliu bun. Mai puțin potrivit pentru obiecte cu contact alimentar din cauza plumbului.

Inel (ORD 35). Metalul acestui artefact se încadrează clar în categoria aliajelor de cupru (89.11%), și anume a alamei (tombac) cu Zn ~7.5% și adaosuri secundare. Argintul (0.05%) reprezintă o impuritate nefuncțională. Staniul (2.39%) indică o bronzificare ușoară, pentru duritate și anticoroziune, iar plumbul (0.95%) îmbunătățește prelucrabilitatea și indică turnare. Cuprul prezintă o ductilitate moderată și o culoare roșcată-aurie. Zincul crește rezistența mecanică și modifică culoarea spre galben auriu, îmbunătățind turnabilitatea. Aliajele Cu-Zn-Sn sunt tipice pentru bronzuri alame folosite în piese decorative care urmează a da impresia că artefactul este confecționat din aur (diagr. 4).

* * *

Rezultatele analizei XRF a celor 37 de piese care formează depozitul de la Ordășei au demonstrat diversitatea și complexitatea proceselor metalurgice reflectate în structura artefactelor. Coraportul Ag și Cu identificat în piese ne demonstrează clar existența a trei grupe valorice, și anume: Grupa I (cantitatea de argint variază între 74.61-91.92% și cupru sub 20%), Grupa II (cantitatea de argint variază între 50-64% și cupru între 30-50%) include ORD 01 și ORD 04 și Grupa III (argintul lipsește sau procentul minimal este rezultatul unei con-

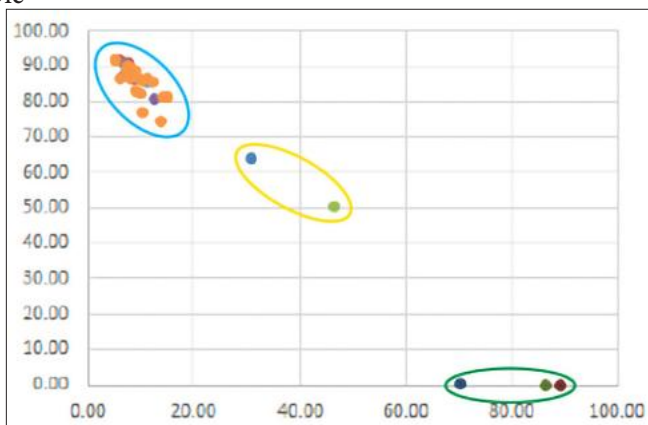

Diagr. 4. Structura elementală a depozitului de la Ordășei, piesele din metal comun (ORD 34-36).

Diagr. 4. Elemental composition of the Ordășei hoard, common-metal items (ORD 34-36).

taminări și cupru >70%) cuprinde ORD 34-36 (diagr. 5). Din rândul Grupei I se evidențiază cele două inele de tâmplă (ORD 02 și ORD 03) cu peste 91% de argint și doi nasturi (ORD 19 și ORD 20) cu peste 92%, cei din urmă fiind și unicul caz de coincidență completă a structurii, ceea ce ne sugerează că au fost confecționate din aceeași șarjă de metal.

Majoritatea obiectelor (34 din 37) sunt fabricate din aliaje pe bază de argint, cu purități variind între ~50% și peste 92%, restul componentelor fiind cupru, staniu, plumb și arsenic în cantități diferite. Altele, precum catarama (ORD 01) sau pandantivul (ORD 04), prezintă compoziții debazate (bilon) sau influențate de reciclare. Grupul clopoșeilor și al

Diagr. 5. Coraportul Ag/Cu a pieselor din depozitul de la Ordășei.

Diagr. 5. Ag/Cu ratio of the items from the Ordășei hoard.

nasturilor arată utilizarea intenționată a staniului pentru durificare și stabilitate. În contrast, piesele ORD 34-36 sunt din bronz sau alamă, unele cu cadmiu, sugerând obiecte necontemporane cu restul tezaurului. Atrage atenție prezența în diferită cantitate a plumbului, deseori în zona de risc pentru sănătatea individului.

* * *

Din prezentarea pieselor care alcătuiesc tezaurul medieval de la Ordășei, precum și din rezultatele analizei chimice, reiese că ansamblul este compus din podoabe și accesorii vestimentare, realizate din argint și bronz, la care se adaugă două fragmente ceramice, posibil aparținând vasului în care au fost depuse obiectele. Accesoriile predomină numeric în cadrul depozitului, însă este puțin probabil ca acestea să fi avut exclusiv un rol utilitar, de prindere și fixare a îmbrăcămintei. Dimensiunea lor estetică indică și o funcție decorativă, cu implicații în afirmarea statutului și identității purtătorului. În cazul nasturilor de mari dimensiuni, nu poate fi exclusă o semnificație protector-apotropaică sau simbolică, mai ales atunci când sunt depuși în complexe funerare aparținând copiilor și femeilor.

În ceea ce privește obiectele de podoabă propriu-zise, inventarul cuprinde doi cercei, numiți în literatura de specialitate mai veche și verigi de tâmplă, ornamentați în tehnica granulației și a filigranului, un alt cercel de tip diferit, un pandantiv – probabil parte a unui lanț –, toate realizate din argint, la care se adaugă un inel fragmentar din bronz, ce pare a reprezenta mai curând un semifabricat decât o piesă finalizată. Dintre piesele de podoabă, cele mai fin executate și, totodată, cele mai valoroase și luxoase sunt cei doi cercei, caracterizați printr-o verigă de prindere deschisă, pe care este fixată o montură polifațetată, decorată în filigran și cu piramide false din granulație. Pentru această categorie de piese, spre deosebire de restul podoabelor din tezaur, se cunosc cele mai numeroase analogii, unele directe sau chiar identice, descoperite în cadrul unor tezaure similare ori, mai ales, mixte, care includ și monede, oferind astfel repere cronologice și culturale mai sigure.

Dintre tezaurele descoperite pe teritoriul Republicii Moldova și publicate în literatura de specialitate, care includ cercei cu montură decorată în tehnica granulației și a filigranului, menționăm

pe cele de la Saharna (r-nul Rezina) [Levinskii, Riaboi 1992, 250-252, fig. 2, 1], Brătușeni (fost Sărata Albă, r-nul Edineț) [Butnariu 1994, 18, pl. XVIII, 1-5; Nicolae, Niculiță 1999], Onești (r-nul Hâncești) [Butnariu 1994, 21, pl. XIX, 6, 7], Musaitu (r-nul Taraclia, fost r-nul Vulcănești) [Butnariu 1994, 25-26, pl. XXI, 4; XXII, 4-9], Bălțata (r-nul Criuleni) [Byrnia *et al.* 1990, 240-247, fig. 1, 25; Butnariu 1994, 34-35, pl. XXX, 6, 8-10], Furceni (r-nul Orhei) [Dergaciova *et al.* 2011, 99-100, fig. 1], Dezghingea (mun. Comrat) [Ioniță 2001, 214, pl. 2, 14, 15; Dergaciova *et al.* 2011, 99, 101, fig. 3, 3]. și Purcari (r-nul Ștefan Vodă) [Ioniță 2001, 215, pl. III, 24, 25]. Este de precizat însă că majoritatea acestor cercei – desemnați uneori în literatura de specialitate, în special în cea publicată la Chișinău, drept verigi de tâmplă [Byrnia *et al.* 1990, 240-247; Levinskii, Riaboi 1992, 251-252; Butnariu 1994, 18, 19, 21, 25, 26, 34; Niculiță 2018, 199] – prezintă o montură de formă sferică, în timp ce doar unele piese descoperite la Musaitu, Dezghingea și, posibil, cele de la Furceni au o montură poliedrică, asemănătoare exemplarelor de la Ordășei (fig. 6). În regiunile est-carpătice ale României, cercei poliedrici decorați în tehnica filigranului și a granulației au fost descoperiți la Suceava, în morminte din necropola de pe platoul cetății, datate în secolul al XVI-lea [Mitrea *et al.* 1953, 361-362, fig. 25, 1; Ioniță 2001, 216], precum și în cuprinsul tezaurelor de podoabe și accesorii vestimentare de la Șendreni (jud. Galați) [Dragomir 1967, 193, 212, fig. 17, 1-3], Sihleanu [Neamțu, 1980, p. 342, 343, fig. 1, 2, 3; 3, 7, 12] și Olteni (jud. Vrancea) [Constantinescu, Untaru 1959, 300-503, fig. 2, 3].

Este important de menționat că, în unele dintre aceste descoperiri, precum cele de la Saharna, Dezghingea sau Furceni, podoabele la care ne referim erau suspendate de lănișoare. Acest fapt, și în primul rând descoperirea de la Saharna, datată în secolul al XVII-lea, i-a determinat pe unii cercetători să considere că aceste piese, desemnate de ei drept verigi de tâmplă, nu erau purtate ca cercei în lobii urechilor, ci suspendate exclusiv de un lănișor și lăsate să atârne liber [Levinskii, Riaboi 1992, 251-252, fig. 2, 1]. Această reconstituire a fost însă contestată de A. Niculiță, E. Nicolae, A. Ioniță L. Dergaciova și S. Reabțeva, care au susținut, pe baza unor argumente mai solide, că piesele respective reprezentau, în realitate, cer-

Fig. 6. Localizarea tezaurilor din spațiul pruto-nistrean care conțin și piese similare celor din depozitul de la Ordăsei.

Fig. 6. Location of hoards in the Prut–Dniester region that contain items similar to those from the Ordăsei deposit.

cei purtați în lobii urechilor, fiind însă, din cauza greutateii lor, susținuți suplimentar de un lănișor trecut peste cap [Niculiță, Nicolae, 1999, 301; Ioniță 200, 216; Dergaciova *et al.* 2010, 99].

În ceea ce privește datarea, pe baza monedelor descoperite în unele tezaure, s-a stabilit că existența acestor podoabe este atestată în secolul al XVI-lea și în prima jumătate a celui următor, majoritatea covârșitoare a descoperirilor încadrându-se în intervalul 1574-1601, iar prezența lor în afara acestei perioade nefiind, deocamdată, confirmată [Nicolae, Niculiță 1999; Dergaciova *et al.* 2010, 99]. Este interesant de remarcat, în acest context, că dintre cele aproximativ 50 de tezaure date în secolele XV-XVII, descoperite pe teritoriul Republicii Moldova și publicate în literatura de specialitate, din câte cunoaștem până în prezent, doar depozitul de la Ordăsei cuprinde exclusiv obiecte. Celelalte sunt fie tezaure monetare, fie

mixte, conținând atât monede, cât și diverse bijuterii și accesorii vestimentare.

Al doilea tip de cercei din tezaurul de la Ordăsei este reprezentat printr-un singur exemplar, multipartit, prevăzut cu o montură intermediară, un corp aproximativ tronconic și trei pandantive atașate. Deocamdată, nu a putut fi identificată o analogie identică pentru această podoabă. Un cercei asemănător a fost descoperit la Dezghingea, însă acesta rămâne nepublicat, aflându-se în prezent în colecțiile Muzeului de Istorie Regional din Comrat, fără a fi cunoscut contextul exact de proveniență. Podoabe similare, dar prevăzute cu monturi rectangulare sau pătrate și decorate pe suprafața exterioară cu câte o piatră încastrată, au fost descoperite la Piua Petrii (jud. Ialomița), în necropola fostului Oraș de Floci, datată în secolele XV-XVI [Chițescu *et al.* 1983, 246, 248, fig. 16/4-5; 17/8]. Deși nu dispunem de

elemente suficiente pentru a susține această ipoteză, nu poate fi exclusă posibilitatea ca și piesa de la Ordășei să fi avut, în partea centrală a monturii, o piatră încastrată.

O piesă deosebit de interesantă, executată cu finețe și probabil parte a unui lănțisor purtat ca podoabă la gât, este pandantivul de argint de formă aproximativ tronconică, realizat din sârmă și tablă subțire, prevăzut cu verigute și mici pandantive confecționate din același material. Analogiile cele mai apropiate pentru acest pandantiv au fost identificate în tezaurul de podoabe și monede de la Hîjdieni (r-nul Glodeni), unde au fost descoperite două lănțisoare prevăzute cu asemenea pandantive [Butnariu 1994, 59, pl. XXXI/2-3; Niculitse 2007, 117, fig. 3/2-3; Niculiță 2018, 270-271, nr. 207]. Analiza monedelor din tezaurul de la Hîjdieni a permis încadrarea pieselor în secolul al XVII-lea și sugerează că depozitul a fost îngropat la începutul celei de-a doua jumătăți a acestui secol, fiind asociat cu evenimentele militare din anii 1648-1654, care au afectat grav Moldova în timpul domniei lui Vasile Lupu [Niculitse 2007, 119].

În sfârșit, ultima podoabă propriu-zisă din tezaurul de la Ordășei, realizată din bronz – mai exact din alamă –, este reprezentată de un inel, din care s-a păstrat doar un fragment de verigă, prevăzut cu o montură circulară, ușor înălțată, turnată odată cu aceasta. Prezentând capetele verigii rupte, dar rotunjite, și chatonul neșlefuit, cu o linie în relief deasupra, piesa pare a fi un semifabricat. După cum indică descoperirile arheologice cunoscute până în prezent, inelele de diferite tipuri, inclusiv cele cu montură circulară turnată odată cu veriga, se numără printre obiectele de podoabă și de port frecvent întâlnite în rândul vestigiilor medievale, mai ales din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea [Matveev, Nicic 2005, 95-100]. În același timp, siturile arheologice medievale târzii din spațiul pruto-nistean, fie ele așezări sau necropole, au fost până în prezent extrem de puțin cercetate prin săpături sistematice, numeroase asemenea podoabe provenind din descoperiri întâmplătoare sau, mai ales, din activitățile detectoriștilor din ultimele decenii, care au provocat pagube considerabile patrimoniului arheologic național.

Este important însă de precizat că, în tezaurul medievale târzii cunoscute până în prezent de pe teritoriul actual al Republicii Moldova, inclusiv în unele menționate mai sus – precum cele de la

Onești, Musaitu, Bălăbănești, Hîjdieni ș.a. –, în ansamblul cărora au fost atestate și inele, acestea sunt lucrate aproape exclusiv din argint [Butnariu 1994, 22, 26, 27, 40, 59], lipsind, în general, inelele din bronz, metal care nu este considerat prețios. Acest fapt ridică întrebarea dacă piesele din bronz, precum inelul, făceau într-adevăr parte din tezaur. Pe de altă parte, amintim că printre piesele recuperate se numără și un nasture din bronz, fapt care ar putea pleda în favoarea includerii și a pieselor din bronz în componența tezaurului, acestea fiind descoperite pe aceeași suprafață, în amestec cu piesele de argint. În același context poate fi menționat și inelul de bronz, cu urme de argintare, având chatonul discoidal sudat de verigă și decorat prin incizare, provenit din depozitul de la Purcari [Ioniță 2001, 215, pl. III, 22], care ar putea susține, la rândul său, atribuirea inelului, precum și a celorlalte piese din bronz de la Ordășei, tezaurului medieval.

Dintre accesorii vestimentare din tezaurul descoperit de noi se evidențiază, în primul rând și fără îndoială, încuietoarea în formă de „S” culcat, realizată dintr-o tijă masivă de argint, prevăzută cu o nodozitate mediană și cu capetele modelate în formă de șarpe. Este de remarcat faptul că asemenea piese de port nu au mai fost atestate în cadrul tezaurilor medievale descoperite în spațiul carpato-nistean și publicate în literatura de specialitate, lipsind, după știința noastră, și din descoperirile provenite din siturile arheologice medievale cercetate sistematic prin săpături.

În ceea ce privește datarea și apartenența culturală și etnică a acestei categorii de artefacte, de-a lungul timpului au fost formulate opinii divergente. Astfel, unii cercetători le-au atribuit, fără argumente concludente, epocii romane (sec. II-IV) sau perioadei timpurii a migrațiilor (sec. V), punându-le în legătură fie cu mediul provincial roman, fie, mai ales, cu populațiile barbare, în special cu triburile germanice ale ostrogoților [Stanev 2019, 149-155, unde sunt trecute în revistă aceste interpretări].

Cercetările și descoperirile mai recente au demonstrat însă cu claritate că aceste piese metalice destinate prinderii și fixării cingătorilor, realizate preponderent din bronz și argint, au apărut în epoca medievală, mai exact în secolul al XV-lea, și au fost utilizate până în epoca modernă, chiar și la începutul secolului al XX-lea [Prokopenko 2014, 180-191; Stanev 2019, 155-161].

Potrivit lui V. Prokopenko, originea acestor piese trebuie căutată în Asia Centrală, în secolul al XV-lea, în perioada Imperiului Timurid, de unde ar fi pătruns ulterior în Europa de Est. Utilizarea lor este pusă în legătură cu „centura de paradă pentru sabie” din mediile aristocratice ale secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea, fapt atestat atât de portrete de epocă, cât și de piese de armament alb păstrate în colecțiile mai multor muzee din Rusia, Belarus, Polonia și Uzbekistan [Prokopenko 2014, 180-191; Stanev 2019, 159, 160, fig. 7; 8].

Din punct de vedere arheologic însă, așa cum constată A. Stanev, deși numărul acestor accesorii vestimentare este relativ mare, mai ales în regiunile situate la sud de Dunărea de Jos, puține dintre ele provin din contexte sigure, bine documentate și precis datate. Dintre descoperirile relevante pot fi menționate exemplarul provenit din mormântul nr. 177 al necropolei de la Vodoča (Macedonia), pentru care a fost invocat ca analogie un ansamblu cu închizătoare în formă de „S” din Kosovo, datat în secolul al XVII-lea, piesa descoperită la cetatea Hotin (Ucraina), asociată cu material numismatic și alte artefacte încadrate în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, precum și închizătorea în formă de „S” provenită din mormântul nr. 440 (individ adolescent, sex nedeterminabil), descoperită împreună cu o monedă de argint emisă de Suleiman I (1520-1566), într-o necropolă din apropierea orașului Sofia (Bulgaria), datată în intervalul secolul al XV-lea – prima jumătate a secolului al XVII-lea [Stanev 2019, 155-158].

Judecând după aceste piese, provenite din diferite complexe funerare, unele atribuite unor adolescenți, se poate admite că ele nu serveau exclusiv la fixarea centurii ceremoniale de sabie, ci puteau fi utilizate și pentru prinderea unor cingători obișnuiți, aparținând inclusiv tinerilor, nu doar militarilor. Este relevant, în acest context, faptul că piese de argint în formă de „S” culcat, de dimensiuni mai reduse și realizate din sârmă, nu din tijă, au fost semnalate drept închizători și la unele lanțuri de argint din tezaurul datate în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, precum cele de la Hîjdieni [Niculitse 2007, fig. 3, 3] și Saharna [Levinskii, Riaboi 1992, fig. 1, 2; Niculiță 2018, 275, nr. 211].

În ceea ce privește artefactul de la Ordășei, piesă masivă și atent executată, care a servit, împreună cu celelalte elemente metalice ale sistemului, la închiderea unei cingători din piele sau

țesătură, este dificil de precizat cui i-a aparținut și cine a utilizat-o. Totuși, prin dimensiuni, material și calitatea execuției, este evident că nu a aparținut unui membru obișnuit al comunității, ci unei persoane cu un statut social aparte, fie acesta boier, negustor sau reprezentant al unei alte tagme privilegiate.

Categoria pieselor de port cea mai numeroasă din inventarul tezaurului de la Ordășei este reprezentată de nasturi, care sunt, în totalitate, globulari, alcătuiți din două emisfere sudate și prevăzuți cu veriguță de prindere, dar care, prin dimensiuni, decor și, posibil, prin modul și scopul de utilizare, aparțin a două tipuri distincte.

Un număr de șapte (?) exemplare, întregi sau fragmentare, executate din argint, sunt de dimensiuni mai mari, cu un diametru de circa 2,5 cm. Acestea sunt prevăzute cu urechiușă de prindere, prezintă pe circumferință un tub din sârmă strâns răsucită, iar în partea inferioară au șase orificii și o tăietură dreaptă la bază, care unește două dintre orificii. În interior se află câte un miez de bronz, care produce sunet la scuturare. Datorită prezenței acestor elemente zornăitoare, unii cercetători au numit aceste piese pandantive-clopoței sau zurgălăi, și nu nasturi [Ioniță 2001, 214]. Este important de menționat că piese similare au fost semnalate și în cadrul altor tezaure medievale târzii, precum cele de la Onești [Butnariu 1994, 22, pl. XIX, 10-16], Musaitu [Butnariu 1994, 27, pl. XXIII, 3-8] și Dezgingea. Totuși, doar pentru exemplarul păstrat întreg din cel de-al treilea tezaur a fost atestată și consemnată explicit prezența unor elemente metalice interne destinate producerii sunetului [Ioniță 2001, 214].

Deși admitem că aceste piese, prevăzute cu miez metalic, puteau avea și un rol apotropaic, protector, este mai dificil de susținut ipoteza utilizării lor ca zurgălăi pentru hamuri. Destinația principală a acestora pare a fi, în opinia noastră, aceea de nasturi, adică de elemente de încheiere și ornamentare a îmbrăcăminte, însă nu pentru uz cotidian, ci pentru vestimentație ceremonială. În sprijinul acestei interpretări pledează și prezența, în cadrul tezaurului, a nasturilor globulari de dimensiuni mici, precum și a altor accesorii vestimentare, cum este încuietoarea de argint în formă de „S”. De altfel, majoritatea cercetătorilor desemnează aceste piese, lucrate preponderent din argint și descoperite mai frecvent în tezaure și

mai rar în alte contexte arheologice, drept nasturi [Butnariu 1994, 22, 27; Reabțeva 2015, 120].

Nasturii mici sunt mai numeroși în depozitul de la Ordășei, însumând 22 (?) de exemplare, întregi sau fragmentare. Dintre aceștia, o singură piesă a fost lucrată din bronz, toate celelalte fiind realizate din argint. Din numărul total de 22 de nasturi, doar unul singur este decorat, la polul opus tortiței, cu o piramidă de granule, compusă din patru mici perle dispuse în sistem 3+1. La celelalte piese nu s-au observat urme care să sugereze existența eventuală a unor piramide similare, desprinse și pierdute.

Nasturii metalici sferoidali, de dimensiuni variabile, își fac apariția încă din secolul al IX-lea, în contextul abandonării definitive a fibulelor ca principal sistem de încheiere a vestimentației. Răspândirea și generalizarea lor pe continentul european par însă să se fi produs abia în secolul al XIII-lea. Croiala ajustată pe corp a veșmântului medieval a favorizat consacrarea lor, întrucât noua configurație a îmbrăcămintei impunea sisteme de încheiere eficiente și funcționale [Bătrâna, Bătrâna 2012, 50-54, 57-58; Reabțeva 2015, 120]. Confeccionați din bronz, (uneori argintat), argint, argint aurit și, mai rar, din aur, acești nasturi au cunoscut o largă utilizare în evul mediu, fiind documentați în diverse contexte arheologice, de habitat și meșteșugărești, funerare, de cult și în cadrul unor tezaure.

Dintre depozitele cu piese și monede medievale târzii de pe teritoriul Republicii Moldova, în care s-au găsit nasturi globulari de argint de mici dimensiuni, menționăm în primul rând pe cel de la Bălăbănești, cu ultima emisiune monetară din 1601, de unde provin două asemenea accesorii vestimentare, dintre care unul fragmentar și altul întreg, nedecorat [Butnariu 1994, 40]. Un alt tezaur mixt, cu ultima monedă bătută în 1595, în care se atestă nasturi sferoidali de argint, șase la număr, dar ceva mai mari și decorați la polul opus urechiușei de prindere cu mici piramide din granule, este cel de la Bălțata [Butnariu 1994, 34, 35, pl. XXX, 1-6]. Este interesant de remarcat că în aceste două tezaure monedele, podoabele și piesele vestimentare au fost depuse în vase de lut, cel de la Bălțata având și capac, păstrate întregi, lucrate din pastă nisipoasă și arse la cenușiu. Fragmente provenind de la un vas ceramic, lucrat însă din caolin, au fost semnalate și pe locul descoperirii

tezaurului de la Saharna, de unde provine, printre altele, și un nasture de argint, dar, judecând după desen, de un tip puțin diferit [Levinskii, Riaboi 1992, 253, fig. 1, 4].

Așa cum am menționat deja, două fragmente provenind de la o oală lucrată din caolin și decorată cu linii roșii pictate orizontal au fost descoperite și la Ordășei, pe aceeași suprafață de teren de unde au fost recuperate și piesele de argint și bronz care alcătuiau tezaurul medieval. După cum au demonstrat cercetările arheologice, această categorie ceramică a intrat în uz la sfârșitul secolului al XVI-lea și la începutul secolului al XVII-lea [Polevoi, Byrnia 1974, 62], constituind, așadar, și un indiciu pentru datarea tezaurului analizat în paginile acestui articol.

Generalizând datele prezentate mai sus și ținând cont de cronologia tezaurilor mixte din care provin podoabe sau piese vestimentare similare celor descoperite la Ordășei (fig. 6), precum și de datarea închizătorii de argint în formă de S și a ceramicii lucrate din caolin, considerăm că tezaurul medieval descoperit pe platoul situat între satele Ordășei și Prodănești, pe malul stâng al râului Răut, poate fi încadrat cronologic în intervalul cuprins între ultimele decenii ale secolului al XVI-lea și sfârșitul secolului al XVII-lea, mai curând în prima parte a acestuia, interval căruia i-au fost atribuite și majoritatea celorlalte depozite cu piese similare în ansamblul lor [Niculiță, Nicolae 1999, 302-303].

În ceea ce privește alte chestiuni importante ridicate de această descoperire de la Ordășei, cum ar fi cele referitoare la apartenența sau la posesorul tezaurului, precum și la localizarea atelierului ori atelierelor bijutierilor care au realizat piesele, acestea sunt, în stadiul actual al cercetărilor, dificil de soluționat. Clarificarea lor rămâne condiționată de noi descoperiri și, mai ales, de desfășurarea unor cercetări arheologice sistematice în siturile medievale târzii, cercetări care, până în prezent, au fost sporadice, dar care se impun cu necesitate.

Bibliografie

- Bătrâna, Bătrâna 2012:** L. Bătrâna, A. Bătrâna, Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei. (Piatra Neamț 2012).
- Butnariu 1994:** V.M. Butnariu (coord.), Tezaure din muzeele orașului Chișinău (secolele XVI-XVIII). (Chișinău 1994).
- Byrnia et al. 1990:** P.P. Byrnia, A.A. Nudel'man, T.F. Riaboi, Dva monetno-veshchevykh klada XVI i XVII vv. In: (N.A. Ketaru ot.red.) Arkheologicheskie issledovaniia v Moldove v 1985 g., (Kishinev 1990), 239-249 // П.П. Бырня, А.А. Нудельман, Т.Ф. Рябой, Два монетно-вещевых клада XVI и XVII вв. В сб.: (Н.А. Кетару от.ред.) Археологические исследования в Молдове в 1985 г., (Кишинев 1990), 239-249.
- Chițescu et al. 1983:** N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, L. Chițescu, Cercetări arheologice la Piuia Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița. Cercetări Arheologice, III, 1979, 199-246.
- Constantinescu, Untaru 1959:** V.N. Constantinescu, Gh. Untaru, Podoabe feudale descoperite la Olteni (r. Focșani). Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, 10, nr. 2, 1959, 499-505.
- Dergaciova et al. 2011:** L.V. Dergaciova, S.S. Reabțeva, N.P. Telnov, Tezaurul descoperit la Furceni, raionul Orhei, Republica Moldova (începutul secolului al XVII-lea). Studii și cercetări de numismatică, seria nouă, vol. I (XIII), 2010, București, 97-112.
- Ioniță 2001:** A. Ioniță, Podoabe asociate cu monede în tezaure medievale din colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”. In: Simpozion de Numismatică, Chișinău, 13-15 mai 2001, Comunicări, studii și note, (București 2002), 209-220.
- Levinskii, Riaboi 1992:** A.N. Levinskii, T.F. Riaboi, Starosakharnianskii klad XVII v. In: (N.A. Ketaru ot.red.) Arkheologicheskie issledovaniia v Moldove v 1986 g., (Kishinev 1992), 248-254 // А.Н. Левинский, Т.Ф. Рябой, Старосахарнянский клад XVII в. В сб.: (Н.А. Кетару от.ред.) Археологические исследования в Молдове в 1986 г., (Кишинев 1992), 248-254.
- Matveev, Nicic 2005:** S. Matveev, A. Nicic, Semnificația reprezentărilor de pe un inel descoperit lângă comuna Chișcăreni (jud. Bălți). Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova. Anuar istoric 6, 2005, 95-100.
- Mitrea et al. 1953:** B. Mitrea, B. Câmpina, Gh. Diaconu, Al. Andronic, L. Birzu, D. Constantinescu, N. Constantinescu, G. Foit, T. Martinovici, M. Mircea, M. Ochinciuc, Șt. Olteanu, Z. Zsékely, Șt. Ștefănescu, M. Turbatu, V. Vătășianu, Șantierul arheologic Suceava – Cetatea Neamțului (r. Suceava, reg. Suceava). Studii și Cercetări de Istorie Veche, V, 1-2, 257-324.
- Neamțu, Foit 1972:** E. Neamțu, Gh. Foit, Tezaurul de obiecte și monede feudale descoperit la Păun, comuna Mihălășeni (jud. Botoșani). Arheologia Moldovei, 7, 1972, 359-367.
- Niculitse 2007:** A. Nikulitse, Serebrianye iuvelirnye izdeliia i monety iz dvukh srednevekovykh monetno-veshchevykh kladov. Tyragetia, s.n., vol. I [XVI], nr. 2, 2007, 113-121 // А. Никулицэ, Серебряные ювелирные изделия и монеты из двух средневековых монетно-вещевых кладов. Tyragetia, s.n., vol. I [XVI], nr. 2, 2007, 113-121.
- Niculită 2018:** A. Niculită, Catalog. Piese de giuvaergerie antică din colecțiile Muzeului național de istorie a Moldovei. (Chișinău 2019).
- Niculită, Nicolae 1999:** A. Niculită, E. Nicolae, Tezaurul de la Brătușeni (Sărata Albă), raionul Edineț (sec. XVI). In: (T. Arnăut, A. Zanoci, S. Matveev eds.) Studia in honorem Ion Niculită, (Chișinău 1999), 299-305.
- Oberländer-Târnoveanu 2014:** E. Oberländer-Târnoveanu, Cuvânt înainte. In: (R. Oanță-Marghitu ed.) Aurul și argintul antic al României. Catalog de expoziție. Muzeul Național de Istorie al României, Ediția a 2-a, (București 2014), 18-23.
- Petrescu-Dâmbovița 1996:** M. Petrescu-Dâmbovița, Depozit, In: (C. Preda coord.șt.) Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României, vol. II, (București 1996), 48-49.
- Polevoi, Byrnia 1974:** L.L. Polevoi, P.P. Byrnia, Srednevekovye pamiatniki XIV-XVII vv. In: (P.P. Byrnia, N.A. Ketaru ot.red.) Arkheologicheskaia karta Moldavskoi SSR, 7, (Kishinev 1974) // Л.Л. Полевой, П.П. Бырня, Средневековые памятники XIV-XVII вв. В сб.: (П.П. Бырня, Н.А. Кетару от.ред.) Археологическая карта Молдавской ССР, 7, (Кишинев 1974).
- Prokopenko 2014:** V.M. Prokopenko, Sabel'nyi portupeinyi podves s kriuchkom-zastezhkoi. Vostochnaia Evropa, Osmanskaia imperiia – XVI – nachalo XVIII vv. In: (M.F. Dmitrienko ot.red.) Istoriia davn'oï zbroï. Doslidzhennia 2014, (Kiv 2014), 180-191 // В.М. Прокопенко, Сабельный портупейный подвес с крючком-застежкой. Восточная Европа, Османская империя – XVI – начало XVIII вв. В сб.: (М.Ф. Дмитріенко от.ред.) Історія давньої зброї. Дослідження 2014, (Київ 2014), 180-191.
- Reabțeva 2015:** S. Reabțeva, Piese de podoabă și de vestimentație pe teritoriul Moldovei istorice. Akademos, nr. 2, 2015, 116-122.

Stanev 2019: A. Stanev, K”snoantichni ili k”snosrednovekovni? Za edin tip kolanni zakopchalki s S-ovidna forma. In: (V. Grigorov gl.red.) Prinosi k”m b”lgarskata arkheologiya, Tom IX, (Sofia 2019), 149-164 // A. Станев, Късно-антични или късносредновековни? За един тип коланни закопчалки с S-овидна форма. В сб.: (В. Григоров гл.ред.) Приноси към българската археология, Том IX, (София 2019), 149-164.

Vornic 2019: V. Vornic, Patrimoniul arheologic. Date generale. In: (V. Ghilaș, A. Dolghii ed.) Patrimoniul Cultural Național ca resursă pentru o dezvoltare durabilă a Republicii Moldova, (Chișinău 2019), 7-28.

Vornic et all. 2025: V. Vornic, S. Matveev, S. Popovici, I. Ursu, L. Dermenji, Un tezaur de piese de podoabă și de port din evul mediu târziu descoperit la Ordășei (r-nul Telenеști). In: Conferința Științifică Internațională „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare”, (Chișinău 2025), 54-55.

Vlad Vornic, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul Patrimoniului Cultural, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: vornic.vlad@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2796-7716.

Sergiu Matveev, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul Patrimoniului Cultural, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sssmatveev@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8515-2852.

Sergiu Popovici, doctor în istorie, Agenția Națională Arheologică, Chișinău, str. Mihai Eminescu 50, MD-2012, e-mail: sergiupopovici1986@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8575-8667.

Jaroslav Peška, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie, Olomouc, Hradiska 42/6, 77900, Republica Cehă, e-mail: peska@ac-olomouc.cz, ORCID: 0000-0002-0827-4255.

Ion Ursu, doctor în istorie, cercetător științific superior, Institutul Patrimoniului Cultural, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: ion_ursu1@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2318-1337.

Lazari Dermenji, cercetător științific, Institutul de Fizică Aplicată, Universitatea de Stat din Moldova, str. Academiei, 5, MD-2028, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: clente@list.ru, ORCID: 0000-0003-4960-1619.